



lois lowry darce

lois lowry
darca



Artforum

Vydanie tejto knihy podporila firma 582 s. r. o.

582
s.r.o.

Lois Lowry
The Giver

Copyright © 1993 by Lois Lowry

Translation © Veronika Michalová 2014

Illustrations © Marek Cina 2014

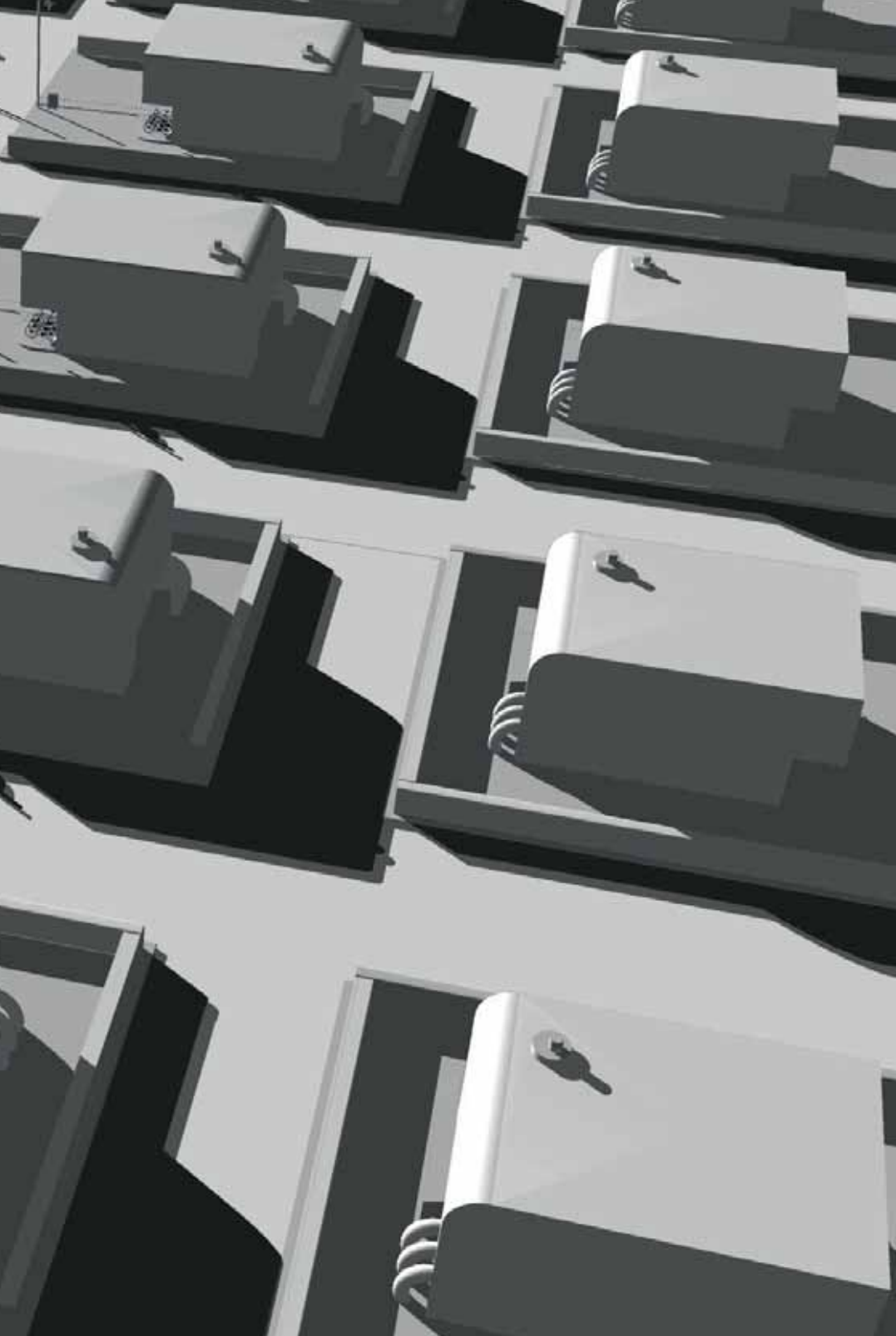
Design & Layout © Barbora Rozložníková and Marek Cina 2014

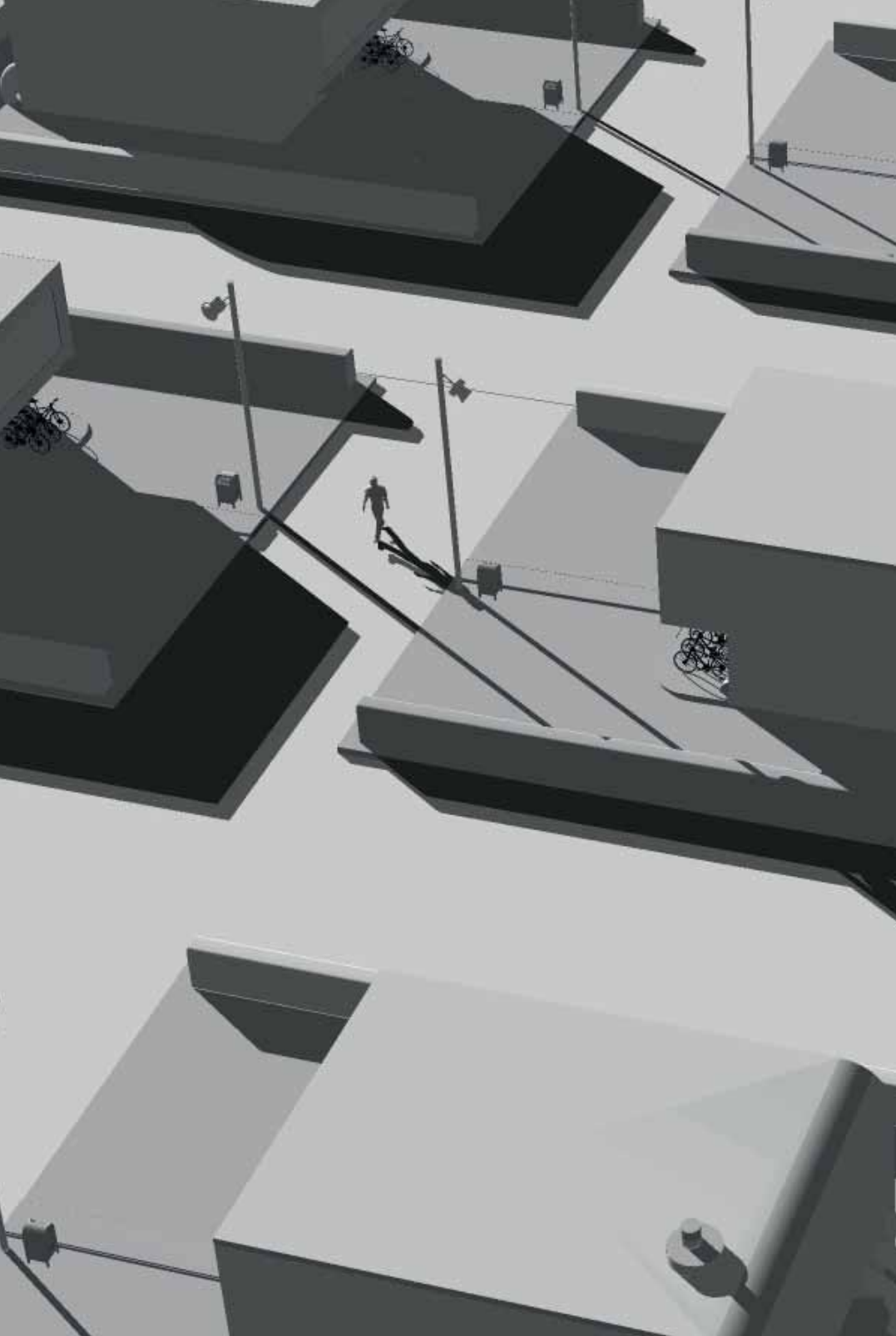
Slovak edition © Artforum 2014

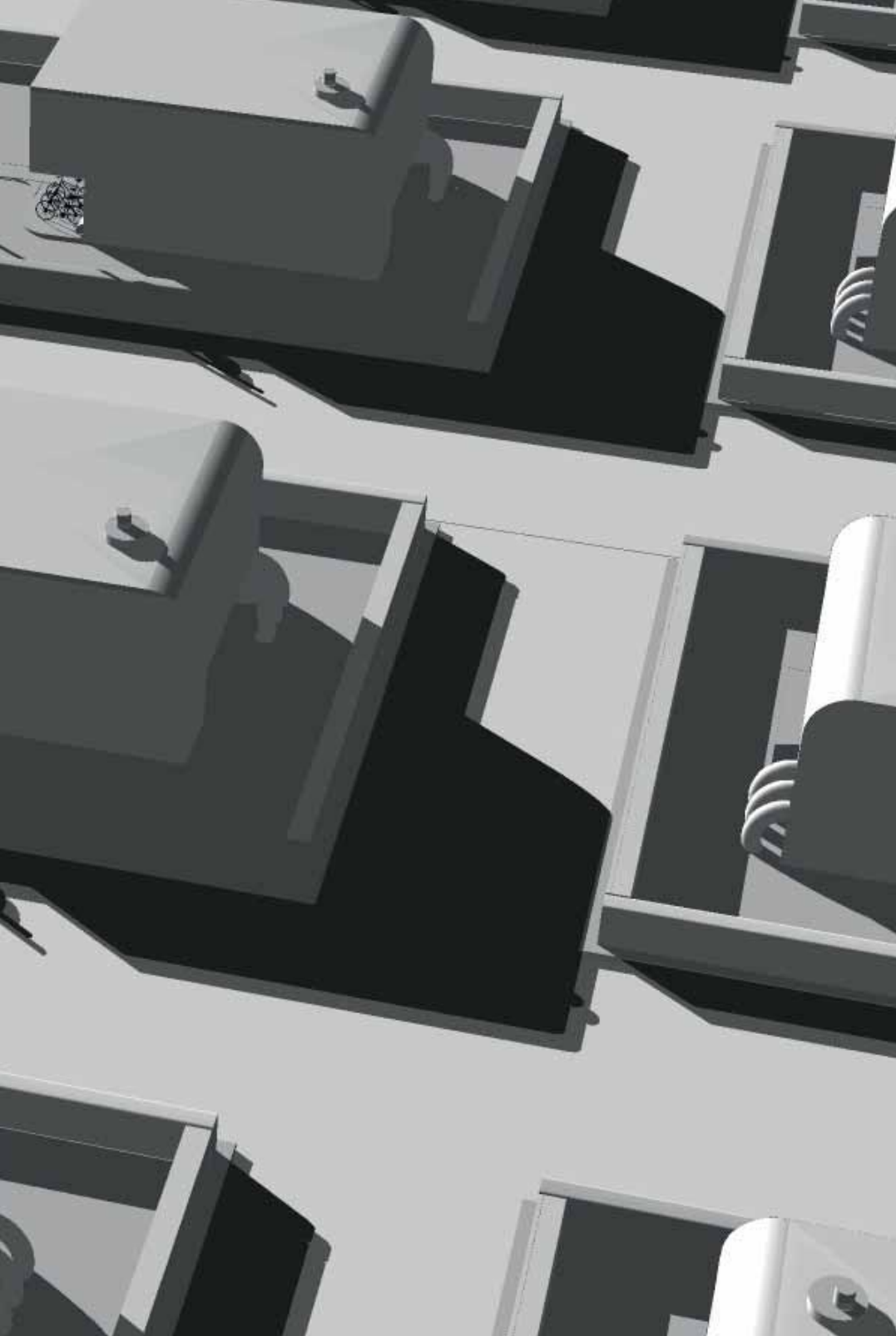
Published by special arrangement with Houghton
Mifflin Harcourt Publishing Company

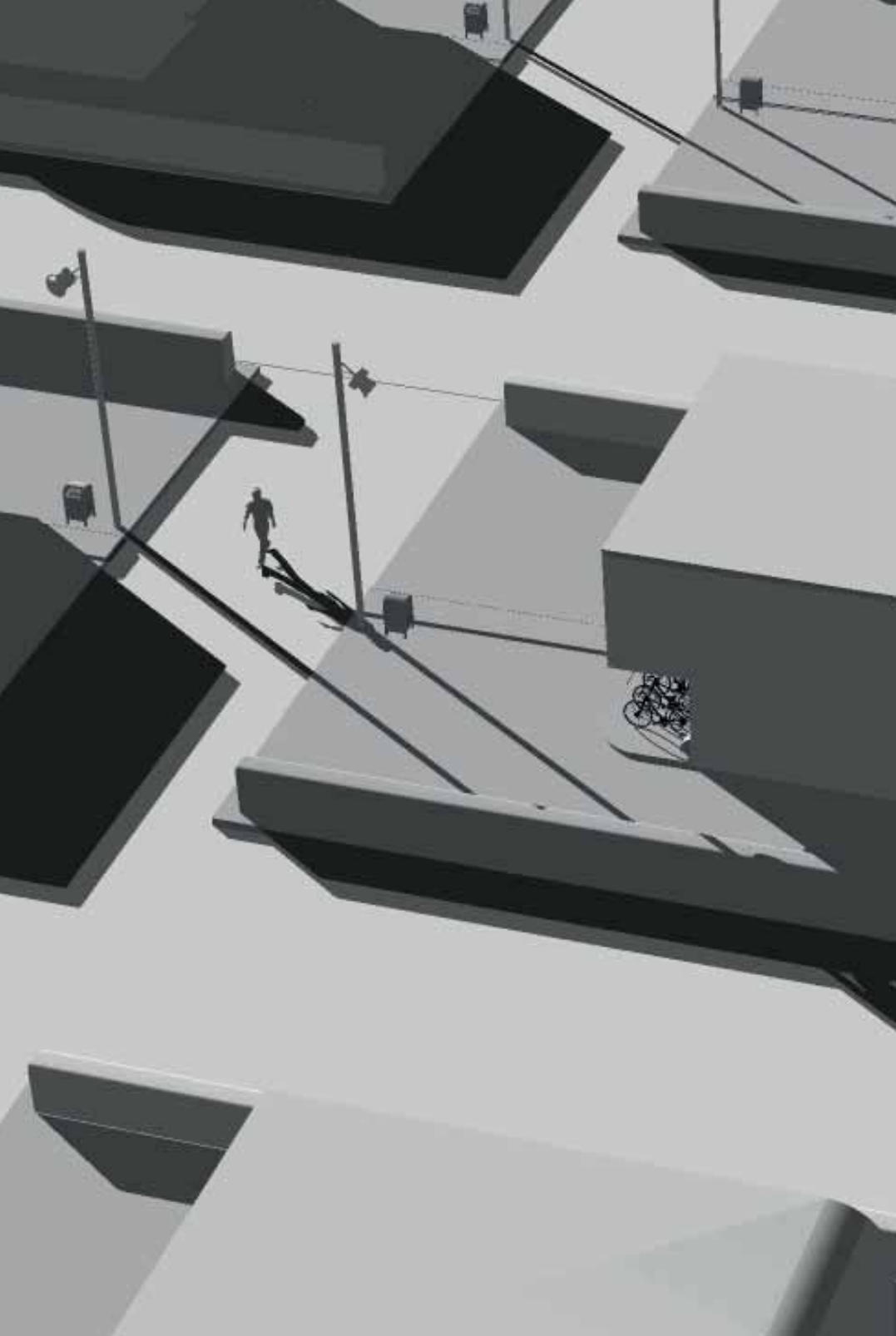
*Všetkým dětem,
ktorým zverujeme do rúk budúcnosť.*











Prvá kapitola

December už bol za dverami a Jonas začínal mať strach. Nie. To nie je to správne slovo, pomyslel si. Strach, to je ten hlboký, nepríjemný pocit, že sa stane niečo príšerné. Strach cítil vtedy, pred rokom, keď ponad komunitu dvakrát preletelo neznáme lietadlo. Videl ho oba razy. Keď s prižmúrenými očami hľadel na oblohu, videl štíhly lesklý dvojplošník, ktorý sa v tej veľkej rýchlosti skoro ani nedal rozoznať a vyzeral len ako šmuha. O sekundu neskôr počul aj hluk, ktorý nasledoval. A o chvíľku neskôr znova, tentoraz z opačnej strany, to isté lietadlo.

Najprv ho to očarilo. Nikdy nevidel lietadlo takto zblízka, pretože lietať ponad komunitu bolo proti pravidlám. Občas, keď veľké nákladné lietadlá doviezli zásoby na prístávaciu dráhu za riekou, šli zvedavé deti na bicykloch k jej brehom a pozerali sa, ako ich vykladajú a potom odlietajú na západ, vždy preč od komunity.

Lenže to lietadlo pred rokom bolo iné. Nebolo to nemotorné nákladné lietadlo s veľkým bruchom, ale štíhly športový dvojplošník pre jediného pilota. Jonas sa plný úzkosti obzeral dookola. Všetci ľudia, dospelí aj deti, zastali a čakali, že im niekto tú strašidelnú udalosť vysvetlí.

Zrazu prišiel rozkaz, že všetci občania musia ísť do najbližšej budovy a ostať tam. A to okamžite, zdôrazňoval

penikavý hlas z reproduktorov. Bicykle majú nechať tam, kde sú.

Jonas ihneď poslušne položil bicykel na cestičku za príbytkom svojej rodiny. Bežal dnu a ostal tam. Sám. Obaja rodičia boli v práci a malá sestra Lily bola vo Výchovnom stredisku, kde ostávala po skončení vyučovania.

Keď sa pozrel von oknom, nevidel žiadnych ľudí: nebolo vidieť nikoho z poobedňajšej zmeny upratovačov ulíc, údržbárov či roznášačov jedla, ktorých bolo inak o tomto čase všade plno. Všade videl len pohodené opustené bicykle. Na jednom z nich sa ešte stále pomaličky otáčalo koleso.

Vtedy mal strach. Ten pocit, že celá komunita ticho vyčkáva, mu zovrel žalúdok. Roztriasol sa.

No nič sa nestalo. O pár minút reproduktory znova zapraskali a hlas, tentoraz upokojujúci a menej naliehavý, vysvetlil, že to len pilot v zácviaku mylne prečítal inštrukcie a nesprávne odbočil. Nato sa zúfalo snažil dostať späť tak, aby jeho omyl ostal bez povšimnutia.

Samozrejme, čaká ho prepustenie, povedal hlas a nasledovalo ticho. Tá posledná veta mala ironický nádych, akoby to hlásateľ považoval za zábavné; aj Jonas sa trocha usmial, i keď vedel, aké ponuré oznámenie to v skutočnosti bolo. Prepustenie z komunity bolo pre produktívneho občana konečné rozhodnutie, strašný trest, zdruvujúce konštatovanie o jeho zlyhaní.

Tento výraz nesmeli používať neuvážene dokonca ani deti. Napríklad pri hre, keď sa posmievali spoluhráčovi, ktorý nechytí loptu alebo spadol pri preteku. Jonas to spravil len raz, zakričal na svojho najlepšieho kamaráta Ašera, keď pre jeho nešikovnú chybu ich tím prehral zápas: „Skončil si, Ašer! Prepúšťame ťa!“ Po skončení hry si ho tréner zavolał nabok a krátko a vážne si s ním pohovoril. Jonas potom zahanbene zvesil hlavu a šiel sa Ašerovi ospravedlniť.

Ako tak teraz rozmýšľal o strachu, pričom šliapal do pedálov popri rieke domov, spomenul si na ten pocit hmatateľnej, žalúdok zvierajúcej úzkosti, keď mu nad hlavou preletelo to neznáme lietadlo. Nie, to nie je ono. Teraz, keď sa blíži december, cíti niečo iné. Hľadal správne slovo, ktoré by jeho pocit vystihlo.

Jonas si vždy dával pozor na jazyk. Nie ako Ašer, ktorý rozprával pri rýchlo a splietal dokopy vety a slová, až kým neboli skoro nezrozumiteľné a často veľmi smiešne.

Jonas sa usmial pri spomienke na to ráno, keď sa Ašer vrátil do triedy, neskoro ako vždy, práve v polovici spevu rannej hymny. Keď sa trieda po skončení vlasteneckej piesne usadila, Ašer ostal stáť, aby sa verejne ospravedlnil, ako sa to od neho očakávalo.

„Ospravedlňujem sa za to, že som svojím neskorým príchodom vyrušil toto vzdelávacie spoločenstvo,“ prebehol Ašer zvyčajnú formulku na ospravedlnenie, stále ešte lapajúc po dychu. Inštruktor aj trieda trpezlivo čakali na



vysvetlenie. Všetci študenti sa uškŕňali. Ašerove ospravedlnenia počuli už mnohokrát.

„Odišiel som z domu načas, ale keď som išiel popri liahni, pracovná čata akurát triedila lososy. Tak ma zajali, že som od nich nemohol odtrhnúť oči. Ospravedlňujem sa svojim spolužiakom,“ zakončil Ašer, uhladil si pokrčenú tuniku a posadil sa.

„Prijímate tvoje ospravedlnenie, Ašer,“ zarecitovala trieda jednohlasne predpísanú odpoveď, i keď mnohí si museli zahryznúť do pery, aby sa nezačali smiať.

„Prijímam tvoje ospravedlnenie, Ašer,“ povedal inštruktor. Usmieval sa. „A zároveň ti ďakujem, že si mi znova dal príležitosť na jazykové okienko. Zajali je príliš silné slovo na vyjadrenie pozorovania lososov.“ Obrátil sa a na tabuľu napísal „zajať“. Hneď vedľa napísal „zaujať“.

Jonas, ktorý sa už blížil k domovu, sa pri tejto spomienke usmial. Keď si oprel bicykel do úzkeho stojana vedľa vchodových dverí, ešte stále premýšľal. Uvedomil si, že mať strach nie sú tie správne slová na označenie pocitov, ktoré v ňom vyvolával blížiaci sa december. Bolo to príliš silné vyjadrenie.

Na tento výnimočný december predsa čakal tak dlho. A teraz, keď už bol skoro tu, nemal strach, ale... Nemôžem sa dočkať, rozhodol sa. Netrpezlivo čakal, kým príde. A tešil sa, to tiež. Všetky Jedenástky sa tešili na tú udalosť, ktorá už bola tak blízko.

Ale keď o tom uvažoval, cítil aj akési chvenie a štipku nervozity. Z toho, čo všetko sa môže stať.

Mám obavy, rozhodol sa Jonas. To je to správne slovo.

„Kto chce dnes začať s pocitmi?“ spýtal sa Jonasov otec na záver večere.

Večerné rozhovory o pocitoch boli jedným z rituálov. Jonas a jeho sestra Lily sa niekedy hádali, kto pôjde prvý. Aj rodičia boli, samozrejme, súčasťou rituálu; aj oni na konci dňa rozpovedali svoje pocity. Ale tak ako všetci rodičia – všetci dospelí – sa nehádali a nevyjednávali o tom, kto pôjde prv.

Ani Jonas sa dnes večer nehádal. Jeho dnešné pocity boli príliš komplikované. Chcel sa o ne podeliť, no nechcelo sa mu púšťať do preberania vlastných zložitých emócií, hoci vedel, že rodičia mu s tým pomôžu.

„Ideš, Lily,“ povedal, keď si všimol, že oveľa mladšia sestra – iba Sedmička – sa vrtí na stoličke od nedočkavosti.

„Dnes poobede som cítila veľký hnev,“ oznámila Lily, „Moja výchovná skupina bola práve v hracej zóne a prišla tam na návštevu iná skupina Sedmičiek. A oni proste vôbec nerešpektovali pravidlá! Jeden chlapec, neviem ako sa volal, sa stále predbiehal na šmyklávke, napriek tomu, že my ostatní sme tam čakali. Veľmi ma to nahnevalo. Ukázala som mu toto!“ Ukázala všetkým zaťatú pästičku a zvyšok rodiny sa nad tým malým obranným gestom usmial.

„Čo myslíš, prečo tí návštevníci nedodržiavali pravidlá?“ spýtala sa mama.

Lily sa zamyslela a potriasla hlavou. „Neviem. Správali sa ako... ako...“

„Zvieratá?“ navrhol Jonas. Zasmial sa.

„Presne tak!“ súhlasila Lily a tiež sa zasmiala. „Ako zvieratá.“

Ani jedno z detí nevedelo, čo to slovo presne znamená. No často sa používalo pri opisovaní niekoho nevychovaného alebo nešikovného, niekoho, kto nezapadal.

„Odkiaľ boli tí návštevníci?“ spýtal sa otec.

Lily sa zamračila, snažila sa spomenúť si. „Náš vedúci to povedal v uvítacej reči, ale zabudla som. Asi som nedávala pozor. Ale boli z nejakej inej komunity. Museli odísť dosť skoro, obed už mali v autobuse.“

Mama prikývla. „Bolo by možné, že tam, odkiaľ sú, môžu mať iné pravidlá? A že jednoducho nevedeli, aké sú pravidlá hracej zóny u vás?“

Lily pokrčila plecami a prikývla. „Možno.“

„Bola si už na návšteve iných komunít, nie?“ spýtal sa Jonas. „Moja skupina chodila na návštevy často.“

Lily znova prikývla. „Keď sme boli Šestky, išli sme na celodennú návštevu k inej skupine Šestiek do nejakej inej komunity.“

„Ako si sa tam cítila?“

Lily sa zamračila. „Cítila som sa cudzo. Pretože ich metódy boli iné. Učili sa veci, ktoré sme my ešte nepreberali, a tak sme sa všetci cítili hlúpo.“

Otec počúval so záujmom. „Rozmýšľam, Lily,“ povedal, „o tom chlapcovi, ktorý dnes porušoval pravidlá. Myslíš, že je možné, že sa cítil cudzo a hlúpo, lebo bol na novom mieste, o ktorom nič nevedel?“

Lily sa nad tým zamyslela. „Áno,“ povedala nakoniec.

„Je mi ho trocha ľúto,“ povedal Jonas, „aj keď ho vôbec nepoznám. Ľutujem každého, kto sa ocitne na novom mieste, kde sa cíti cudzo a hlúpo.“

„A čo ty, Lily, ako sa cítiš teraz?“ opýtal sa otec, „Si ešte stále nahnevaná?“

„Myslím, že nie,“ rozhodla sa Lily, „Myslím, že mi je toho chlapca tiež trocha ľúto. A mrzí ma, že som mu ukázala zaťatú päšť,“ usmiala sa.

Jonas sa na sestru tiež usmial. Liline pocity boli vždy také priame, celkom jednoduché. Väčšinou sa ľahko rozlúskli. Keď bol Sedmičkou, boli jeho vlastné pocity asi tiež také.

Poslušne, no nie veľmi pozorne počúval, ako jeho otec rozpráva o pociť znepekovenia, ktorý mal cez deň v práci: mal starosť o jedno z novodetí, ktorému sa nedarilo dobre. Jonasov otec bol opatrovateľ. On a ostatní opatrovatelia boli zodpovední za všetky fyzické a emocionálne potreby

každého novodietťa počas raného života. Bola to veľmi dôležitá práca, to Jonas vedel, no veľmi ho nezaujímal.

„Je to chlapec alebo dievča?“ spýtala sa Lily.

„Je to chlapec,“ odpovedal otec. „Krásny malý chlaček so skvelou povahou. Ale nerastie tak rýchlo, ako by mal, a ani poriadne nespí. Je na oddelení so zvýšenou starostlivosťou a dokrmujeme ho, ale Rada začala hovoriť o jeho prepustení.“

„Ó, to hádam nie!“ zamrlala mama súcitne. „Viem si predstaviť, aký musíš byť smutný.“

Aj Jonas a Lily zúčastnene prikývli. Prepustenie novodetí bolo vždy smutné, pretože nemali možnosť užiť si život v komunite. A nespravili nič zlé.

Boli len dve možnosti prepustenia, ktoré neboli trestom. Prepustenie starých, ktoré bolo oslavou dobre a naplno prežitého života, a prepustenie novodietťa, ktoré so sebou nieslo pocit bezmocnosti. Bolo to vždy znepokojujúce najmä pre opatrovateľov, napríklad pre otca. Zdalo sa im, že nejakým spôsobom zlyhali. Ale stávalo sa to veľmi zriedka.

„Nuž,“ povedal otec, „neprestanem to skúšať. Možno si od Rady vypýtam povolenie doniesť ho na noc sem k nám, ak by vám to neprekážalo. Veď viete, akí sú noční opatrovatelia. Myslím, že tento malý chlapík potrebuje čosi navyše.“

„Samozrejme,“ odpovedala mama a Jonas a Lily prikývli. Už mnohokrát počuli otca, ako sa sťažoval na nočnú službu. Pridelovali na ňu tých, ktorým chýbal záujem, zručnosti či porozumenie potrebné na náročnejšiu prácu počas denných hodín. Väčšine ľudí z nočnej služby dokonca ani len nepridelili životných partnerov, pretože im akosi chýbala základná schopnosť spájať sa s druhými, ktorá je pri tvorbe rodinnej jednotky nutná.

„Možno by sme si ho mali aj nechať,“ navrhla sladko Lily a snažila sa tváriť nevinne. No bola to pretváрка, Jonas to vedel; všetci to vedeli.

„Lily,“ napomenula ju mama s úsmevom, „veď vieš, aké sú pravidlá.“

Dve deti – jeden chlapec, jedno dievča – do každej rodinnej jednotky. V pravidlách to bolo veľmi jasne napísané.

Lily sa zachichotala. „No,“ povedala, „myslela som, že raz by sa to možno dalo...“

Potom hovorila o svojich pocitoch mama, ktorá pracovala na prominentnom mieste na ministerstve spravodlivosti. Dnes pred ňu predviedli recidivistu, niekoho, kto už raz pravidlá porušil. Nieкто, koho – ako dúfala – adekvátne a spravodlivo potrestali a mohol sa vrátiť na svoje miesto: do práce, domov, do svojej rodinnej jednotky. Keď videla, že pravidlá opäť porušil, zmocnili sa jej zdrvujúce pocity



frustrácie a hnevu. A dokonca aj viny, že nebola schopná spôsobiť v jeho živote zmenu.

„A som preňho aj vydesená,“ priznala sa. „Veď viete, že nič ako tretia šanca neexistuje. Pravidlá vravia, že ak ich niekto poruší tretí raz, treba ho jednoducho prepustiť.“ Jonas sa zachvel. Vedel, že sa to stáva. Dokonca aj v jeho skupine Jedenástok bol chlapec, ktorému pred niekoľkými rokmi prepustili otca. Nik to nikdy nespomínal, tá hanba bola nevysloviteľná. Bolo ťažké si to vôbec predstaviť.

Lily vstala a podišla k mame. Pohladkala ju.

Z miesta, kde sedel, sa načiahol aj otec a vzal ju za ruku. Jonas sa načiahol po tú druhú.

Jeden po druhom ju upokojovali. O chvíľu sa usmiala, poďakovala im a zamrmlala, že ju utešili.

Rituál pokračoval. „Jonas?“ vyzval ho otec. „Dnes večer si posledný.“

Jonas si vzdychol. Dnes by možno aj uvítal, keby jeho pocity ostali skryté. Ale to bolo, samozrejme, proti pravidlám.

„Cítim obavy,“ priznal sa. Bol rád, že konečne prišiel na to správne slovo na opísanie svojich pocitov.

„A prečo, synček?“ spýtal sa otec znepokojene.

„Viem, že v skutočnosti sa niet čoho obávať,“ vysvetľoval Jonas, „a že každý dospelý tým raz prešiel. Otec, aj ty; aj ty, mama. Ale mám obavy zo slávnosti. Veď už je skoro december.“

Lily mala oči dokorán. „Slávnosť Dvanástok!“ zašepkala hlasom plným bázne. Dokonca aj najmenšie deti – také staré ako Lily a mladšie – vedeli, že Slávnosť čaká niekedy v budúcnosti aj každé z nich.

„Som rád, že si sa s nami podelil o svoje pocity,“ povedal otec.

„Lily,“ povedala mama dievčatku, „choď sa prezliecť do nočného odevu. Otec a ja sa ešte chvíľu porozprávame s Jonasom.“

Lily vzdychla, ale poslušne zliezla zo stoličky. „Súkromne?“ spýtala sa.

Mama prikývla. „Áno,“ povedala. „Toto bude súkromný rozhovor, len s Jonasom.“